

POSUDEK

Šefr, Martin: Role náčelnictví v zambijské politice. Hradec Králové: Filozofická fakulta (diplomová práce), 2019. 73s.

Autor se v diplomové práci zaměřil na velmi zajímavou problematiku afrického náčelnictví v Zambii. Toto téma není v českém afrikanistickém prostředí příliš obvyklé, víceméně se jím dlouhodobě zabývá jen dr. Petr Skalník. Africká politika je dodnes ovlivněna tradiční strukturou společnosti a skutečnost, že ve většině afrických zemí více jak 50-60 % obyvatelstva žije na venkově obvykle tak, jak žili jejich předkové, ještě umocňuje postavení struktur tradiční společnosti, zejména struktur náčelnictví. V řadě zemí se o výsledcích voleb nerozhoduje ve městech, ale na venkově, a z tohoto důvodu tradiční náčelníci nadále sehrávají velmi důležitou úlohu v politickém životě svých zemí. Jejich podpora politickým stranám a kandidátům na prezidenta bývá často naprosto klíčová.

Téma je velmi mého názoru nosné, představuje výzkumnou problematiku, která může zásadním způsobem ovlivňovat problematiku africké politiky, fungování afrického státu a africké společnosti. Bez zevrubné znalosti této problematiky je fakticky nemožné pochopit volební chování afrického obyvatelstva. Práce je dobře vymezena obsahově, nicméně autor příliš nevysvětlil, proč si zrovna vybral Zambii a ne nějakou jinou africkou zemi. Výzkum se zaměřuje především na časové období po získání politické nezávislosti (s přesahy do koloniálního období). Nicméně hlavní pozornost je pak věnována období po roce 1996. Celkové pojetí, vědeckovýzkumný záměr je v úvodu definován poměrně jasně.

Hlavní cíle diplomové práce jsou v úvodu definovány na dvou místech, podle autora je primárním cílem diplomové práce „zmapování politického vlivu náčelníků v postkoloniální Zambii“, posléze pak mnohem přesněji uvádí, že „usiluje o analýzu náčelnictví v Zambii v souvislosti s politickou rolí, funkcemi a pozicemi náčelníků od nezávislosti až do současné doby“ (s.4). Hypotéza v úvodu není definována, pokud za ni nebudeme považovat krátké tvrzení autora, že náčelníci mají vliv na voliče ze svého etnika a že voliči z daného etnika volí politickou stranu podle vyjádření preference náčelníka (s. 1). Nicméně formulovat hypotézu již v prvním odstavci nepovažuji za příliš šťastné.

Z hlediska teoreticko-metodologického se autor rozhodl pro použití kvalitativního a omezeně kvantitativního výzkumu (volební statistika) za použití případové studie (oponent tak dedukuje z přístupu a některých následných tvrzení autora v textu, v úvodu část věnovaná metodologii zcela chybí). Z hlediska teorie se opírá o teorii modernizace a konceptualizace náčelnictví.

Struktura diplomové práce mohla být lépe rozčleněna, po úvodu se v teoretické části věnoval problematice modernity v pojetí Eiseňsaeda a konceptualizaci náčelnictví, zejména v pojetí P. Chabala. Druhá část je věnována historicko-politickému popisu (historicko-politická část a poté historicko-politický kontext), kde jednak v dílčí kapitole řeší nejdříve nepříliš logicky problematiku náčelnictví v Zambii, aby posléze přistoupil zbytečně ke stručnému popisu politické situace v Zambii od získání politické nezávislosti až do současnosti, na kterou pak navazuje jednotlivými subkapitolami s popisem politického vývoje od nezávislosti k jednostranickému systému, systém jedné strany a období vlády MMD (proč ne i PF, když práce pokrývá i rok 2016). Součástí druhé části je kapitola věnována pozici náčelníků v Zambii (kam bych zařadil kritizovanou úvodní část o náčelnictví v Zambii). V této kapitole vymezuje formou dílčích subkapitol role náčelníků v ústavě Zambie, vlastnictví půdy a zvláštní subkapitola se věnuje Barotselandu. Část je ukončena závěrem.

Nejproblematictější je třetí výzkumná část, která se dělí na přehled hlavních témat v tisku podle časových období v The Post a Daily Mail a vlastní analýzu. Výzkumná část je rozdělena do tří (nečíslovaných) kapitol. Autor nejdříve popisuje, jakým způsobem vybral jednotlivé články ve vládním (Daily Mail) a opozičním deníku (The Post) a proč se rozhodl pro daná časová období (viz také úvod). Není příliš jasné, proč autor do svého výzkumu nezahrnul i období 2000-2001,

kdy se vedl velmi vyostřený politický boj o prodloužení prezidentského mandátu F. Chiluby, kde náčelníci sehráli jak negativní, tak pozitivní úlohu. Měl i možnost porovnat tyto výzkumy s výsledky voleb v roce 2001. V následující kapitole pak podává přehled hlavních témat v tisku ve třech časových obdobích (1996, 2011, 2015-16).

Celá výzkumná část působí chaotickým dojmem, autor je nejdříve definuje (politika, územní a dynastické spory, tradiční záležitosti, tribalismus – s. 37), ale jak je patrné, některé jsou obrovsky široké (politika), jiné nejasné (tradiční záležitosti). Ani v následující analýze článků nejsou témata příliš jasně rozpracována, spíše je to přehled článků bez promyšlené struktury. Neznalý čtenář se velmi obtížně orientuje v textu, autor přeskakuje od jednoho tématu k druhému, příliš nepoukazuje na vztah etnického původu náčelníků a jejich ne/podpory politickým stranám (vládnoucí politické straně). Pokud by autor např. kapitolu nejdříve jednoznačně rozdělil na základě pro-opozičních a provládních regionů/provincií (dle výsledků voleb), přiřadil k nim etnika a jména náčelníků, jasně definoval citlivá a klíčová témata a teprve poté připojil analýzu postojů náčelníků, (nebo si zvolil jiný postup), byl by text přehlednější. Tak přeskakuje od jednoho náčelníka k druhému, různá témata se střídají, není příliš jasná metodologie jejich výběru a třídění. Taktéž tzv. analýzy výsledků tabulek by bylo lépe zařadit pod příslušné tabulky, aby byl text mnohem přehlednější. Tak text vypadá nesourodě a rozpačitě.

Nakonec bych se chtěl autora zeptat, proč dílčí kapitoly a subkapitoly nečísluje, čímž by dospěl určitě i k tomu, že jsou nutné přesuny některých textů do jiných kapitol.

Úvod obsahuje většinu podstatných formálních informací, možná část věnovaná vysvětlení výběru tématu mohla být kratší. Nicméně v úvodu zcela chybí metodologie výzkumu, na kterou okrajově narazíme až na s. 20 (podle autora jde de facto o případovou studii Zambie). Dále trochu tajemně autor konstatuje, že ve výzkumné části navrhne a realizuje [výzkumnou] metodu, kterou je zjiitelný vztah mezi volbami a preferencemi pro politické strany vyjádřené v tisku náčelníky. (s. 20). V podstatě jde o obsahovou analýzu vybraných článků v tisku, jejich rozdělení podle postoje náčelníka k vládnoucí politické straně (pozitivní, neutrální a negativní) a posouzení s volebními výsledky v daném regionu. Tato metodologie se měla objevit i v úvodu, aby bylo čtenáři jasné, jakým způsobem bude autor při řešení hlavního výzkumného cíle postupovat. Naprosto alarmující je však skutečnost, že autor jasně definuje hypotézu až na s. 47. Přehled výzkumu dané problematiky je velmi zdařilý, i když jeho propojení se strukturou práce je problematické (mělo by mít v úvodu samostatné místo, současně nejsou uváděny u této literatury odkazy, čtenář netuší, ve kterém roce jednotlivé práce vyšly).

Autor při zpracování tématu autor použil dostatečné množství pramenů, literatury, studií a článků, nicméně je smutné, že při své rešerši nezjistil, že v České republice byly k Zambii vydány minimálně tři zásadní publikace, přičemž zejména publikace O. Hulce a J. Olšy měla být uvedena. Schopnost autora pracovat se zahraniční literaturou je jinak na dobré úrovni. Na druhé straně oponenta však nejvíce zarazila skutečnost, že naprosto zásadní práce D. N. Posnera (2005), která se primárně zaměřuje na instituce a etnickou politiku v Zambii, je citována jen jednou (asi z povinnosti v historické části). Přičemž tato práce je naprosto zásadní a autor by zde našel řadu velmi významných informací o postavení náčelníků v zambijské společnosti, fungování náčelnických domů a etnické politice jako takové.

Po formální stránce je diplomová práce v souladu s požadavky na tento typ písemné práce, autor správně cituje podle katedrální normy, dostatečně pracuje s odkazy, střídavě pak s poznámkovým aparátem (40 poznámek). Celková úroveň úpravy textu je standardní. V práci se neobjevuje příliš velké množství pravopisných chyb. někdy autor zbytečně vkládá do textu čárky u rádooby „vložených“ vět (např. s. 1, „...za cíl, blíže..“, „pozitivně, v provincii, ve které“ (s.35), „komise, pod vedením Ministerstva turismu, by“ (s. 42), jsou nedílnou součástí africké společnosti, a zvláště v...“ (s.55), „Dle názoru autora této práce, by musela“ (s.56), atd.

Někdy měl autor problémy s psaním malých a velkých písmen, proč velké písmeno u označení „Náčelník“ (s.42), proč uvádí Mr. Tembo (s. 55), sem tam se objevují překlepy

(např. „hishtoricko-politický vhlad“ s. 55). Některé formulace autora jsou podivné „Teoretická část byla věnována *neotřelým* (proč neotřelým – vf) způsobům, jak vysvětlit modernitu“ (s. 55) nebo „hlavním sdělení práce je, že na etnicitě v subsaharské Africe záleží.“ (asi „hlavní“, ale i tak celá věta stylisticky působí nepříliš dobře) (s.55) Jinak oponent nenašel žádnou hrubou gramatickou chybu.

Taktéž některé stylistické výrazy nejsou příliš obratné, jako např. s. 3 „z toho lze vyrozumět rostoucí význam“, lépe asi „odvodit“ či „tím jde vysvětlit“. Dále např. „dominuje argument“ (s.3) (lépe „zaznívá“?), podivně zní o obrat „vytvořit analýzu a zmapovat náčelnictví“ (s. 4), [autor] „volá po nutnosti“, „do situace přispěla“ (s.6).

Autor se mohl v textu vyvarovat publicistických výrazů, jako např. vyšlapávat cestu (s.1) či „sledovat klasickou trafikovou politiku“, „pokud mu půjde náčelník lidově řečeno „na ruku“, (s.31), „zpráva by nebyla sama o sobě až tolik výbušná“ (s.31), Jména autorů musí být citována přesně, Binsbergen = správně van Binsbergen.

Po obsahové stránce má oponent řadu výhrad. Co se týká úvodu, tvrzení o vztahu státu a náčelníků bych ještě doplnil o jeden typ států, jejichž prezidenti usilovali o úplné odstranění institutu náčelnictví (např. africké revoluční režimy, Ghana za Nkrumaha, Angola, Mosambik, Etiopie, atd.).

Práce obsahuje i určité nepřesnosti. Autor s odvoláním na ústavu z roku 1996 je příliš jednoznačný v tvrzení o (ústavou vynucené) apolitičnosti náčelníků. Podle mého názoru, ústava však není příliš jasná k účasti náčelníků v politice. Čl. 129 sice jasně říká, že náčelník se nemůže připojit k politické straně (asi být členem) nebo se podílet na stranické politice, ale další ústavní články jako by předpokládaly, že se to může stát. Z těchto důvodů zákonodárci cítili potřebu jasně omezit náčelníky v ústavě v případě jejich kandidatury do parlamentu, kteří, pokud chtějí kandidovat, se musí vzdát funkce náčelníka (čl. 35, písm 3+4 ústavy z roku 1996).

Problematický je pak zejména čl. 133d, podle kterého člen House of Chiefs přijde o své členství, pokud se stane kandidátem ve volbách nebo přijme stranickou funkci. Zde chybí omezení angažovat se ve stranické politice a vyvolává asociaci, že ostatní náčelníci (nečlenové House of Chiefs) se mohou nějakým způsobem na stranické politice podílet (zřejmě jako nečlenové politických stran). Autor správně poukazuje na skutečnost, že náčelník nemusí být členem politické strany, aby jeho „podání“ znali jeho politické preference. Postavení náčelníků ve stranické politice pak nově upravuje ústava z roku 2016.

Pokud předchozí odstavce jsou diskutabilní, pak tvrzení, že E. Lungu chce porušit ústavu v souvislosti s tzv. třetím mandátem, již vyvrátil ústavní soud, který rozhodl, že E. Lungu může potřetí kandidovat, přičemž se opřel o znění ústavy, která jasně definuje délku tzv. omezeného mandátu (na vysvětlenou, v Zambii se prezidentské volby konají v pevných pětiletých obdobích, v případě mimořádných prezidentských voleb, např. při úmrtí prezidenta, je prezidentský mandát podle toho zkrácen, Lungo ji během výkonu svého prvního prezidentského mandátu nepřekročil, tudíž ústavní soud tento termín nezapočítal do celkového počtu).

Oponent příliš nesdílí nadšení autora v závěru nad „objevením“ nové metodologie. Kdyby se opřel o metodologii svého vedoucího práce, který zkoumal podporu etnických oblastí s voličskou podporou příslušných (etnických) politických stran v Ghaně (podobně jako řada zahraničních autorů na příkladu jiných afrických zemí), pak by asi došel ke stejným závěrům. Naopak by bylo zajímavé sledovat, kdyby autor použil obě metodologie, zda by dospěl ke stejným výsledkům. To by pak opravdu mohl tvrdit, že politické názory náčelníků ovlivňují volební chování voličů v jeho náčelnických domech. Aplikovat autorovu metodu na parlamentní volby by bylo jistě zajímavé, ale vzhledem k tomu, že se volby konají (obvykle) ve stejném termínu, by se asi výsledky výzkumu příliš neměnily.

Tvrzení, že důvodem pro zvyšování počtu náčelníků v House of Chief je populační růst (s. 31), popírá autor o pár odstavců výše, když tvrdí, že „ve všech provinciích byl volen stejný počet náčelníků bez ohledu na jejich velikost a počet obyvatel“. Logicky se spíše zdá být úvaha autora, že současný prezident E. Lungu usiluje o přízeň více náčelníků, kteří se stanou součástí House of Chiefs a mohou mít pocit, že jsou součástí státního systému a měli by být loajální politickým elitám.

Oponent je v závěrečném hodnocení hluboce rozpolcen. Na jedné straně by chtěl vysoce ocenit nepříliš obvyklou práci se základními prameny (zambijský denní tisk), snahou zpracovat neotřelé téma a uchopit ho „vlastní“ metodologií, na druhé straně je v diplomové práci mnoho problematických míst, ať již od výkladu ústavy včetně neznalosti zásadního rozhodnutí ústavního soudu, až po chaotické zpracování analytické části. Přes všechny uvedené výhrady se však domnívám, že práce splňuje základní předpoklady po úspěšnou obhajobu a proto ji doporučuji.

Zpracoval: Doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.
Oponent

V Olomouci dne 17. srpna 2019